

Zpráva z pracovního semináře

„Výzvy a scénáře budoucího rozvoje města Brna 2050“

Shrnutí výstupů z prvního participativního semináře

zpracoval:

Ústav výzkumu globální změny AV ČR, v.v.i. (CzechGlobe),
Oddělení společenského rozměru globální změny

prosinec 2016

Za podpory:

Program **Omega**

T A
Č R

Obsah

1. Úvod	3
2. Pracovní seminář a jeho cíle	4
3. Shrnutí výstupů z pracovního semináře.....	5
3.1 Tematický blok I.	5
3.2 Tematický blok II. - World café	6
4. Závěr.....	12

1. Úvod

Města hrají důležitou roli z hlediska možných dopadů změny klimatu. V současné době tři čtvrtiny obyvatel Evropy žijí v městských oblastech, které jsou často zranitelné a nedostatečně připravené na projevy klimatické změny, např. vlny horka, nedostatek vody, sucho, nebo záplavy. Městské oblasti rovněž soustřeďují vysoký podíl socio-ekonomických aktivit a generují významnou část skleníkových plynů. Očekávané dopady změny klimatu mohou mít v těchto oblastech rozsáhlé negativní dopady z hlediska kvality života obyvatel (bezpečnost, zdraví, výdělek a majetek) i národní ekonomiky, ekosystémů a přírodního kapitálu. Z tohoto důvodu jsou adaptační opatření ve městech stěžejní pro úspěšné přizpůsobení se těmto dopadům a eliminaci potenciálních škod.

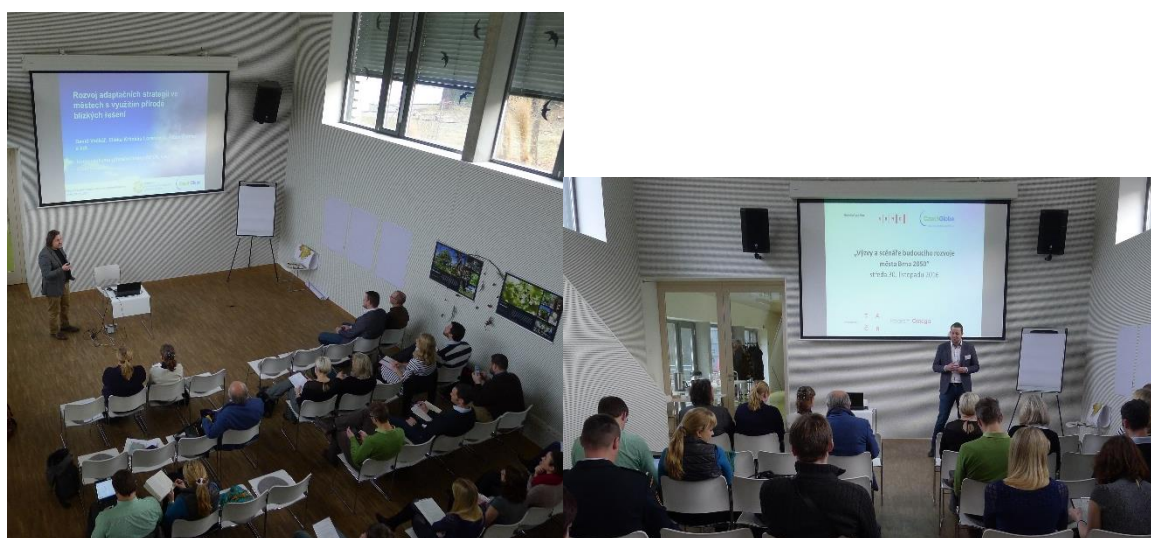
2. Pracovní seminář a jeho cíle

Pracovní seminář „**Výzvy a scénáře budoucího rozvoje města Brna 2050**“ pořádal Ústav výzkumu globální změny Akademie věd České republiky ve spolupráci s Kanceláří strategie města Magistrátu města Brna. Seminář proběhl 30. listopadu 2016 v prostorách Konferenčního sálu Otevřené zahrady Nadace Partnerství, Údolní 33, Brno. Seminář byl realizovaný ve spolupráci s projektem TAČR Omega – Podpora rozvoje adaptačních opatření a strategií ve městech (TD03000106).

Cílem semináře bylo společně s účastníky navrhnout a zhodnotit budoucí výzvy a scénáře možného dlouhodobého budoucího vývoje města Brna se zaměřením na socio-ekonomický rozvoj města, zahrnující témata: (i) vývoj populace a kvalita života; (ii) vývoj území a územní plánování; a (iii) životní prostředí a adaptace na změnu klimatu.

Seminář byl zaměřený na diskuzi o možných scénářích budoucího vývoje města a případných možnostech adaptací, s důrazem na ekosystémově založená adaptační opatření v kontextu připravované Strategie pro Brno 2050. Pracovní seminář tématicky navazoval na předchozí semináře „Adaptace města Brna na klimatické změny I a II“.

Pracovního semináře v Brně se zúčastnilo 32 účastníků z řad dotčených subjektů - Magistrátu města Brna, úřadu primátora, Kanceláře strategie města, Odboru vodního a lesního hospodářství a zemědělství, Odboru investičního, Odboru dopravy, Odboru Obrany, Hasičského záchranného sboru Jihomoravského kraje, Regionální rozvojové agentury jižní Moravy, či zástupců akademického sektoru (Masarykova univerzita, Ústav geoniky AV ČR), soukromého sektoru (GreenVille service s.r.o., JV PROJEKT VH, s.r.o.) a neziskového sektoru (Nadace Partnerství, Nadace Veronika, Arnika).

Obr. 1: Tematický blok úvodních prezentací semináře

Pracovní seminář „**Výzvy a scénáře budoucího rozvoje města Brna 2050**“ byl členěn do dvou tematických bloků. Během prvního bloku prezentací byly představeny cíle semináře a proces přípravy Strategie pro Brno 2050 v kontextu adaptací na změnu klimatu ve městě (Obr. 1). Druhý blok semináře proběhl formou world café a byl zaměřen na diskuzi o možných scénářích budoucího vývoje města (do roku 2030, 2050) a možnostech adaptací se zaměřením na ekosystémově založená adaptační opatření. Tématicky bylo world café rozděleno do tří diskuzních témat: (i) kvalita života a zranitelná populace ve městě; (ii) územní plánování a rozvoj města; a (iii) životní prostředí a adaptace na změnu klimatu. Výstupy z jednotlivých tematických skupin byly poté prezentovány v plénu.

3. Shrnutí výstupů z pracovního semináře

3.1 Tematický blok I.

Účastníky semináře na úvod uvítal Jaroslav Kacer, náměstek primátora města Brna, který uvedl seminář do kontextu probíhajících aktivit ve městě a procesu přípravy Strategie pro Brno 2050. Strategie by měla definovat témata, kterým se bude město Brno věnovat do roku 2050.

Následovala prezentace Davida Vačkáře (CzechGlobe), který ve své prezentaci shrnul východiska a hlavní cíle pracovního semináře. Cílem pracovního semináře bylo společně účastníky navrhnout a zhodnotit budoucí výzvy a scénáře možného dlouhodobého budoucího vývoje města Brna se zaměřením na socio-ekonomický rozvoj města, zahrnující témata jako je populace a kvalita života, vývoj území a územní plánování, životní prostředí a adaptace.

Poté Jan Holeček (Kancelář strategie města) shrnul proces přípravy Strategie pro Brno 2050, která podporuje integrovaný přístup k tvorbě Strategie a vychází z řady tematických koncepcí a strategií města zaměřených na oblast bydlení, zdraví, udržitelnou mobilitu, kulturu a sport, Smart Cities, či adaptace ve městě (UrbanAdapt).

Nová Strategie 2050 bude zejména sloužit jako: (i) zastřešující strategický dokument města i s ohledem na metropolitní oblast; (ii) „Manuál“ pro každodenní řízení města, podklad pro koncipování; (iii) podklad pro koncipování a tvorbu nového územního plánu; (iv) podklad pro každoroční sestavování rozpočtu města; a (v) základ pro jednotlivé dílčí koncepce města. Programová (realizační) část by měla být zpracována během druhé poloviny roku 2017 a Akční plán (plán potřeb) během první poloviny roku 2018.

Eliška K. Lorencová představila scénáře možného vývoje města Brna (viz Tab. 1), které vycházejí z rozličných datových podkladů - regionálních scénářů SSPs (Shared socio-economic pathways), stávajících městských strategií a dokumentů (např. Prognóza demografického vývoje obyvatelstva města Brna a jeho okolí, Strategie pro Brno a její indikátory, Integrovaná strategie rozvoje Brněnské metropolitní oblasti), či vybraných statistik ČSÚ. Z hlediska definice jsou scénáře hypotetické, ukazují možné trajektorie budoucího vývoje a slouží k vytyčení různých vizí, či cest budoucího vývoje.

Tabulka 1: Kvalitativní shrnutí hlavních charakteristik scénářů vývoje města Brna do roku 2050

	Červený scénář „Rozvojový – síla trhu“	Oranžový scénář „Business as usual“	Modrý scénář „Na půli cesty“	Zelený scénář „Udržitelný rozvoj“
Ekonomika	↑↑↑	↑↑↑	stagnace	stagnace
Populace	↑ populace, stárnoucí populace ↑	↑ populace, stárnoucí populace ↑	↓↓ populace, stárnoucí populace ↑↑	↓↓ populace, stárnoucí populace ↑↑
Územní rozvoj	↑↑ urbanizace	↑↑ urbanizace	Revitalizace brownfieldů	Revitalizace brownfieldů, parků, vnitrobloků
ŽP a adaptace	Intenzivní využívání území a přírodních zdrojů	Adaptace – investice do šedé infrastruktury (např. PPO)	Směřování k zelené ekonomice, bez adaptací – rizika přetrvávají	Směřování k zelené ekonomice, podpora přírodě blízkých adaptačních opatření

Jan Holeček (Kancelář strategie města) na závěr prvního bloku představil hlavní výzvy Strategie pro Brno 2050. Jednou z hlavních výzev je územní plán (ÚP). Současný ÚP byl schválen v roce 1994 a je vytvořený na starých a dnes překonaných přístupech, kvůli čemuž reálně hrozí zastavení rozvoje města po roce 2020. Nová strategie 2050 by se tak měla stát jedním z hlavních podkladů pro nový územní plán. Další dlouhodobou výzvou, která omezuje rozvoj lokality, je přesun hlavního nádraží. Město rovněž postrádá novodobou ikonickou stavbu. Prognózy budoucího vývoje počtu obyvatel města nejsou příliš optimistické, zároveň bude narůstat podíl stárnoucí populace. Předpoklady rozvoje města Brna jsou spjaté s vyváženým a vzájemně provázaným rozvojem základních funkcí města a polyfunkčností území - podporou rozvoje bydlení a vytvoření podmínek pro posílení reurbanizaci, pracovních a investičních příležitostí, možností trávení volného času a přírodního zázemí města.

3.2 Tematický blok II. - World café

World café probíhalo formou diskuzních stůlů zaměřených na tři témata: (i) Kvalita života a zranitelná populace ve městě (stůl č. 2), (ii) Územní plánování a rozvoj města (stůl č. 1), (iii) Životní prostředí a adaptace na změnu klimatu (stůl č. 3) v časovém horizontu do roku 2030 a 2050. Výstupy z jednotlivých tematických skupin byly poté prezentovány v plénu (viz Obr. 2).

Obr. 2: Prezentace výstupů world café

Stůl č. 1: ÚZEMNÍ PLÁNOVÁNÍ A ROZVOJ ÚZEMÍ

Úvodní otázky do diskuze:

1. Jaké jsou klíčové rozvojové lokality Brna a jakým způsobem se pravděpodobně budou vyvíjet (průmyslové zóny, oblast bydlení, revitalizace brownfields, lokality se silnou suburbanizací, či jiné)?
2. Jak má na tyto trendy reagovat nový územní plán? Má být striktnější/volnější? Více nebo méně podrobný?
3. Jaké spatřujete hlavní příležitosti pro implementaci adaptačních opatření do územního plánování města? Jak a kde jich využít?

Obecně panuje shoda, že z hlediska změny klimatu a k naplnění závazků vyplývajících z Pařížské klimatické dohody (COP21) **je nezbytná klimaticky přívětivá a udržitelná výstavba** (pasivní energetické a uhlíkové standardy, smart city, ...). Výzvou pro dosažení tohoto stavu je vytvoření koncepčních pravidel a jejich ukotvení v územním plánování.

Trendy:

- tradiční pojetí rozdělení města na průmyslový jih a rezidenční sever je již překonané - do budoucna potřeba podporovat trend polyfunkčnosti území
- do budoucna rovněž setrvávající podpora image města jako centra výzkumu, vývoje a inovací
- je očekáván narůst počtu obyvatel v rámci celé metropolitní oblasti, jejímž důsledkem bude zvýšená poptávka po bydlení (problémem v principu není kompaktní bydlení, pokud je projekt kvalitní; rozvoj vertikálním směrem, tento trend je v souladu s konceptem „města krátkých vzdáleností“)
- potřeba investic do technické infrastruktury za účelem motivace pro příchod investora (developer) a zároveň možnost výběru kvalitního projektu ze strany města

Problémy:

- jako reálný problém územního plánování a potažmo i zohlednění požadavků na adaptace v územním plánování byla identifikována obtížná vymahatelnost zákonů a limitované možnosti represí
- problémem je rovněž motivace vlastníků stávajících brownfields k jejich revitalizaci (motivace vlastníků je zároveň příležitostí)
- nežádoucí je zástavba volných ploch v některých oblastech, namísto využití stávajících ploch (např. brownfields)

Příležitosti:

- nový územní plán by měl obsahovat zásady, které budou téma změny klimatu adekvátním způsobem reflektovat
- příležitostí a zároveň nezbytnou podmínkou je systematické projektování veřejných prostorů (regulační plány) a investice do veřejných prostorů
- zohlednění zeleně pomocí koeficientů, možná inspirace ze zahraničí (Vídeň, Linz)
- celý proces by pomohla katalyzovat jasná koncepční pravidla, možností jsou rovněž tzv. strukturální plány (inspirace zahraničím), problémem však je jejich závaznost a vymahatelnost

Stůl č. 2: POPULACE A KVALITA ŽIVOTA

Úvodní otázky do diskuze:

1. Jaký předpokládáte vývoj počtu obyvatel města? Jak se bude měnit podíl zranitelné populace (stárnoucí populace, malé děti) ve městě?
2. Jaké jsou klíčové faktory určující přírůstek/úbytek počtu obyvatel?
3. Jak se budou lišit potřeby – nároky na kvalitu u různých skupin – studenti, mladé rodiny, 50+, senioři? A jak to v území kombinovat? Kde hrozí největší rozevírání nůžek v kvalitě života?
4. Jaké jsou příležitosti využít ekosystémově založená adaptační opatření při zvyšování kvality života v Brně?

Do budoucna je potřeba podporovat **polyfunkční rozvoj území**, kde kromě funkce bydlení, mají také zastoupení služby, pracovní příležitosti, kulturní spolky a v rámci městských částí tak vznikají „lokální centra“. To je v kontrastu se současným často monofunkčním využitím ploch a tradičním rozdělení města na průmyslový jih a rezidenční sever.

Potřeba podpořit atraktivitu města Brna pro obyvatele z hlediska:

- Dostupnosti zaměstnání a pracovních příležitostí
- Bydlení (dostupnosti kvalitního bydlení)
- Atraktivity městského prostředí, veřejných prostor, apod.
- Dopravy a dopravní dostupnosti

Trendy:

- Do roku 2030 je očekáván mírný nárůst počtu obyvatel města Brna. V současné době komplikované podmínky pro bytovou výstavbu v Brně do značné míry brání výraznějšímu nárůstu počtu obyvatel města. V důsledku zastaralého územního plánu (1994) v Brně chybí stavební parcely na výstavbu bytových domů, cena bydlení je vysoká. V Brněnské metropolitní oblasti mohou být odlišné trendy z hlediska počtu obyvatel. Do roku 2050, kdy pravděpodobně dojde k překlenutí problémů bytového rozvoje je očekáván výraznější nárůst populace města Brna.
- Různé věkové skupiny (studenti, rodiny s dětmi, střední generace, senioři) mají rozdílné nároky na bydlení, je tedy potřeba variabilních možností bydlení pro různé skupiny obyvatel. V případě střední věkové kategorie dochází k přesunu z Brna do širší metropolitní oblasti, kde jsou dostupné stavební parcely a klidnější bydlení než ve městě.
- Podpora výzkumného a inovačního potenciálu města Brna a přílivu kvalifikované pracovní síly.

Problémy:

- Rozdílné vnímání kvality života napříč obyvateli města – výzva pro město jak respektovat požadavky obyvatel a ovlivňovat politiku. Pro vhodnou sociální politiku je nutné průběžně zjišťovat požadavky jednotlivých skupin obyvatel (senioři, rodiny s dětmi, ...).
- Vyloučené lokality a nebezpečí dvoukolejnosti (nekvalifikovaná pracovní síla vs. vysoká poptávka po kvalifikované pracovní síle). V případě vyloučených lokalit do značné míry záleží na státní politice. Pokud jsou nemovitosti ve vlastnictví města, město má možnost ovlivňovat vývoj těchto lokalit.
- Roste podíl dlouhodobě nezaměstnaných obyvatel - je potřeba zanalyzovat důvody nárůstu dlouhodobě nezaměstnaných.
- Obousměrná komunikace obyvatelé - město

Příležitosti:

- Podpora Brna jako inovačního centra. Využívat potenciál inovace, stávající a nová vědecká pracoviště, start-up firmy, uplatnění studentů, kteří ve městě následně zůstávají, návaznost na Regionální inovační strategii Jihomoravského kraje.
- Polyfunkčnost využití území - dlouhodobější časový rámec (20-30 let) vize nového územního plánu města Brna. Podpora rozvoje území, kde vznikají „lokální centra“, kromě funkce bydlení, mají také zastoupení služby, pracovní příležitosti, kulturní aktivity.
- Pravidla pro developery – město stanoví konkrétní pravidla pro podporu kvalitní výstavby, koncepčních polyfunkčních řešení, provázanost skupin obyvatel
- Spolupráce města Brna a Brněnské metropolitní oblasti – jednotný přístup při řešení společných otázek.
- Migrace jako příležitost - migrace cizinců do Brna za prací v oblasti výzkumu, vývoje a inovací může vést ke kulturnímu obohacení.
- Vzájemná komunikace – informovanost – např. v případě mimořádných událostí (např. povodně, extrémní počasí) potřeba vzájemné komunikace řady složek (hasiči, MHD, policie, vlastníci nemovitostí, apod.).

Stůl č. 3: ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ A ADAPTACE

Úvodní otázky do diskuze:

1. Jaké jsou budoucí výhledy z hlediska zachování/rozšíření přírodních ploch?
2. Jsou či budou revitalizovány oblasti za využití zelené a modré infrastruktury?
3. Jakou máte představu ohledně vývoje množství a kvality zeleně?
4. Kde panuje možný největší střet mezi zelení a zástavbou?
5. Jaké spatřujete hlavní příležitosti pro implementaci adaptačních opatření do územního plánování města? Jak jich využít?

Trendy:

- Rostoucí rekreační využití městské a příměstské zeleně

Adaptace na změnu klimatu ve městě

Chybí systémové myšlení, nezakládají se parky, nevyužité brownfieldy. Zeleň je závislá na vodě, chybí koncepte zadržování/odvádění srážkových vod.

Opatření optikou adaptací na změnu klimatu přináší více integrováný pohled, začleňování adaptací do všech plánů a strategií města.

Při plánování čtvrtí brát v potaz klimatickou změnu, chodník na zastíněné straně, šířka chodníků, orientace budov.

Regulativy pro adaptace města, formulace požadavků města ve formě doporučení/regulativů pro investory.

Problémy:

- Konflikt zeleně a sítě. Sítě by se měly přizpůsobovat existující zeleni. U nové výstavby sdružování sítí, táhnutí kolektorem, ale problém je rekonstrukce stávajících sítí. Důsledné plánování zeleně.

- Vodní toky nejsou ve vlastnictví města (spravuje Povodí Moravy), stejně jako pozemky kolem vodních toků – protipovodňová opatření nebude jednoduché realizovat. Koncepte revitalizace toků chybí, existuje dokument o stavu toků, ale jednotná koncepce není. Problémem je i údržba.

- Sídelní zeleň – nepracuje se s ní jako s příležitostí pro rozvoj kvality života ve městě. Není koncepce, koncepční dokument, jak má vypadat a jak máme zacházet s veřejnou zelení (zelená a modrá infrastruktura), sladění přístupů v rámci města.

Příležitosti:

- Kombinace využívání udržitelných technologií a přístupů (například střechy, které jsou zelené a zároveň mají fotovoltaické panely). V nové „Zelené úsporám“ je podpora zelených střech zahrnuta. Měla by být podporována synergie s fotovoltaikou, kdy zeleň ochlazuje panely, kterým klesá výkon nad 25 °C.

- Využít potenciál Jihu Brna v boji proti suchu, podpora mokřadů, přírodních ploch s retenčním a zároveň rekreačním využitím. Nejedná se o rozsáhlé vodní plochy, spíše různé typy mokřadů, přitáhnou různé druhy živočichů a jsou atraktivní i pro rekreaci (pozorování ptáků z pozorovatelny apod.).

- Využití dešťové vody ve městě (zálivka, užitková voda, apod.). Odvod srážkových vod – měl by znamenat zadržení srážkových vod – hospodaření se srážkovými vodami. Podpora zasakování srážkové vody.
- Artézské vody pod městem jsou zásoby, „město se k nim chová macešsky“
- Využití zeleně v projektech revitalizace brownfieldů
- Definice funkční zeleně – potřeba vytvořit koncepční dokument pro zacházení se zelenou a modrou infrastrukturou v sídlech (sladění jednotného přístupu napříč městskými částmi)

4. Závěr

Cílem semináře „Výzvy a scénáře budoucího rozvoje města Brna 2050“ bylo společně s účastníky navrhnout a zhodnotit trendy, příležitosti, výzvy a scénáře možného dlouhodobého budoucího vývoje města Brna se zaměřením na socio-ekonomický rozvoj města. Diskuzní skupiny world café byly zaměřeny na tři tematické okruhy: (i) vývoj populace a kvalita života; (ii) vývoj území a územní plánování; (iii) životní prostředí a adaptace. Výstupy z pracovního semináře budou využity jako jeden z informačních podkladů v rámci procesu přípravy Strategie pro Brno 2050. Na základě výstupů z pracovního semináře budou blíže specifikovány scénáře vývoje města Brna do roku 2050 zpracováváné v rámci projektu TAČR Omega (Podpora rozvoje adaptačních opatření a strategií ve městech).